

Fanny Voldnes,
statsautorisert revisor og
spesialrådgiver i Fagforbundet og Kommunekonsult

Kommuner, vannkraftverk og strømavgifter

Noen sammenhenger og konsekvenser av
en liberalisert kraftbransje

Kommunekonsult

KOMMUNEKONSULT AS

RAPPORT 1/2023

4. september 2023

FORORD

Kommunekonsult AS tilbyr kommuner, fylkeskommuner, kommunale virksomheter, statlige foretak, fagforeninger, fagforbund og andre organisasjoner rådgivning knyttet til deres arbeid med utvikling, omstilling, effektivisering og gjennomføring av sin virksomhet. Selskapet skal gjennom sitt arbeid bidra til en veldrevet og økonomisk solid offentlig sektor. Effektiv og forsvarlig bruk av samfunnets fellesressurser, og under god og åpen demokratisk styring, er et viktig fokusområde for selskapet.

De oppdragene som Kommunekonsult AS gjennomfører skal ha et klart utredningspreg og hvor produktene i hovedsak er rapporter og notater med vekt på dokumentasjon og med mulighet for etterprøvbarehet.

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Nei til EU. Beskrivelser, analyser og konklusjoner står fullt ut for Kommunekonsult AS' regning.

Vi håper at vi med denne rapporten kan bidra til en opplyst diskusjonen i den aktuelle debatten om strøm, strømpriser og eierskap til vannkraftverk.

Oslo, 4. september 2023

Gunnar Gussgard

Daglig leder i Kommunekonsult AS

SAMMENDRAG

Strømforsyning er både del av den samfunnskritiske infrastrukturen i Norge og et viktig velferdsgode for oss som innbyggere. Etter hvert som kraftbransjen er blitt liberalisert og i hovedsak styres på markedsmessige vilkår, har økte strømpriser gitt betydelige utfordringer. For kommuner er en viktig konsekvens at strømutgiftene har økt. Samtidig har også mange kommuner fått betydelige merinntekter som følge av salg av konsesjonskraft og/eller utbytte fra aksjer som kommunen eier i vannkraftselskap. Merinntektene var så store i 2022 at regjeringen vedtok en omfordeling av noe av inntekten i revidert nasjonalbudsjett i mai 2023, slik at flere kommuner kan nyte godt av den. Behovet for slik årlig omfordeling vil fortsette med det prisregimet for strøm som vi har i dag, med mindre en del av slike inntekter tas inn i det nye inntektsfordelings-systemet for kommuner som regjeringen har varslet presentasjon av i begynnelsen av 2024. Et alternativ for å skape mer forutsigbarhet for kommunene er å ende prisregimet. Det vil i så fall også komme innbyggere og næringsliv direkte til gode.

Den juridiske organiseringen av vannkraftverkene er komplisert. Det typiske er at kommuner som har solgt sine kraftverk nå bare er vanlige investorer i selskaper som eier vannkraftverk, og stilltiende mottar utbytte fra selskapet og eventuelt inntekter fra salg av konsesjonskraft. Svært mange av vannkraftverkene har flere eiere. Situasjoner som da kraftverket på Braskereidfoss brøt sammen under vannmassene i stormen «Hans» reiser flere spørsmål. Et slikt spørsmål er om kommuner og lokalpolitikere bør ha større innflytelse på vannkraftverket i kommunen. Slik vannkraftverkselskapene er organisert juridisk i dag, er det vanskelig å finne offentlig tilgjengelig dokumentasjon på hvem som er eier av kraftverket og dermed har ansvaret for oppfølgingen av det. Spørsmålet er om handlingsrommet i EØS-avtalen, som ble understreket da Stortinget vedtok EUs tredje energipakke i mars 2018, åpner for å vurdere om eierskapet til vannkraftverk er organisert på en hensiktsmessig måte når det gjelder til muligheten til politisk styring og kontroll.

BAKGRUNN

I deler av Norge har det vært en strømpriskrise siden sommeren 2021. Mange husholdninger og deler av næringslivet strever med høye strømreregninger. Dette har skapt store protester. Det argumenteres høylytt for at det siden begynnelsen av vannkraftutbyggingen i Norge har vært retningsgivende i kraftpolitikken å se på strøm som en kritisk samfunnsressurs og et velferdsgode for befolkningen, og at Norge er i en særstilling når det gjelder industriutvikling og vannkraft. Etter de mange protestene har regjeringen gitt økonomisk strømtøtte til store deler av samfunnet. Husholdningene har til en viss grad blitt kompensert for høye strømpriser. Det er kommet på plass en markedsbasert ordning med fastprisavtaler for næringslivet,¹ og sykehusene og andre institusjoner som museer og kirker er blitt kompensert gjennom økte bevilgninger i statsbudsjettet.

¹ <https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/regjeringens-stromtiltak/id2900232/>

Men hva med kommunene? Strømprisen har stor betydning også for kommunesektoren. Kommuner får ingen konkret kompensasjon for høye strømavgifter, til tross for at økte strømpriser øker utgiftene til blant annet drift av sjukehem, barnehager og skoler som kommuner har ansvaret for. Økte strømpriser rammer likevel kommunene veldig forskjellig. Årsaken er at mange kommuner også har økte inntekter på grunn av den høye strømprisen fordi de har et vannkraftverk i kommunen og/eller fordi de eier aksjer i selskaper som eier vannkraftverk. Andre kommuner opplever kun høyere kostnader fordi strømprisen har økt. I tillegg er forskjellene i strømpris også blitt større mellom ulike deler av landet. Flere ordførere ber om mer forutsigbarhet, noen ber om fastpris på strøm, mens andre mener at strøm må leveres til det det koster å produsere den.²

Selv om kommuner ikke er omfattet av strømstøtteordningen, har de mest utsatte kommunene fått økte bevilgninger som kan brukes for å møte de økte strømprisene og det generelt høye prisnivået.³ I revidert nasjonalbudsjett i mai 2023 ble det vedtatt å omfordele noen av de høye kraftinntektene som noen kommuner har, slik at alle kommuner kan nyte godt av inntektene. Vedtaket fra statsbudsjettet høsten 2022 om å trekke inn 3 milliarder fra kommuner som har inntekter fra kraftproduksjon, ble imidlertid redusert til 2,1 milliarder kroner i revidert nasjonalbudsjett i mai 2023.⁴ For kommuner med inntekter fra salg av konsesjonskraft er trukket 865 millioner kroner.⁵

I denne artikkelen belyser vi hvordan og hvorfor høye og ustabile strømpriser påvirker kommunesektoren. Et annet viktig spørsmål er hvordan vannkraftverk er eid – og av hvem. Analysen ser særlig på produksjon av strøm fra vannkraftverk, som i mars 2023 utgjorde nesten 90 prosent av total elektrisitetsproduksjon i Norge.⁶ Siden strømprisene og kommuneøkonomien generelt har vært viet en del oppmerksomhet fra medier, regjering/storting og KS har vi i dette begrensede prosjektet valgt å legge litt ekstra vekt på sider ved strømprisene og kommunene som ikke er særlig omtalt av andre. Vi har i den forbindelse også bedt om upubliserte data fra SSB om kommunenes strømavgifter.

HVEM EIER VANNRESSURSENE?

Vannressursene i Norge ligger geografisk sett hovedsakelig i distriktskommuner i Norge, og ble spesielt viktige med framveksten av den kraftkrevende industrien på begynnelsen av 1900-tallet.⁷ De såkalte konsesjonslovene fra 1906 og 1917 hadde som formål å hindre at eieningsretten til vannressursene i Norge kom på utenlandske hender. Dette handlet om å trygge store og viktige ressurser for innbyggere, næringsliv og samfunnet generelt.

² Ordfører i Suldal, Gerd Helene Bø, til Kommunal Rapport 13.1.2022, ordfører i Vaksdal, Hege Eide Vik, til BT 17.3.2022.

³ Fordi høyere energipriser inngår i den kommunale deflatoren i beregningen av rammetilskuddet, vil svingningene i strømpris ramme kommuner mer enn f.eks. en familie som får strømstøtte.

⁴ <https://www.regjeringen.no/contentassets/75909dfdf0e04313bd015cd6538a6c6e/no/pdfs/prp202220230112000dddpdfs.pdf>, s. 14.

⁵ <https://lvk.no/artikler/regjeringen-foreslar-lavere-trekk-i-rammetilskuddet-til-kraftkommunene-som-folge-av-lavere-kraftpris>

⁶ <https://www.ssb.no/energi-og-industri/energi/statistikk/elektrisitet>

⁷ For utdyping: *Rapport fra Alternativ energikommisjon* (2022), s. 35–36.

Vannkraften ble sett på som fellesskapets eiendom. Lenge var derfor energibransjen forvaltningsstyrt og ikke underlagt noen form for marked. Prisen på strøm var fastsatt til hva det kostet å produsere den, såkalt selvkost.⁸ Det vanlige var at innbyggere og næringsliv kjøpte strøm fra det lokale kraftverket. De lokale kraftverkene var monopoler med ansvar for at innbyggere, næringsliv og organisasjoner i området fikk den strømmen de hadde behov for. Kraftverkene var i hovedsak eid lokalt, av kommuner.

Med energiloven som trådte i kraft i 1991 ble en stor endring i vannkraftbransjen fullendt, etter at det i 1971 var blitt etablert et markedsbasert «samkjøringssystem» for utveksling av strøm mellom de lokale monopolene.⁹ I 1991 ble kraftproduksjonen og transporten av strøm ut til befolkning og næringsliv splittet, og vi fikk egne *kraftselskaper* og *nettselskaper*. Mange kommuner solgte – eller nærmest overførte – vannkraftverkene sine ut ifra forestillingen om at en sentralisert styring var hensiktsmessig. Senere, og helt i tråd med trenden i tida om å kommersialisere offentlige oppgaver og tjenester, kom også et ekstra finansielt mellomledd i «verdikjeden»: strømleverandørene, som kun har som formål å kjøpe og selge strøm. Denne ordningen ble etablert av NVE i 2019 som erstatning for fravær av timesmåling av forbruket av strøm. Ordningen har ingen forankring i energiloven.¹⁰ Mange strømleverandørselskaper er privat eid og har gjerne uklare eierforhold, med kompliserte selskapsstrukturer som gjør det vanskelig å kontrollere med tanke på både eierskap og overskuddsflytting til utlandet og eventuelt skatteparadis.¹¹ Det er ikke rom i denne artikkelen for analyser av disse private strømsalgsselskapene.

Vannkraftbransjen var tidlig ute i Norge med å bruke denne metoden for å liberalisere offentlige ressurser. Metoden var fremmet av Verdensbanken og beskrev hvordan man kan gå fram i et land for å splitte opp, skille ut, konkurranseutsette og privatisere offentlige ressurser, oppgaver og tjenester. Denne metoden passer godt inn i EUs økonomiske prosjekt om de fire friheter, og kalles «Verdensbankens beslutningstre for AS-reform».

Eiendomsretten til vannkraftressursene i Norge har vært forsøkt privatisert flere ganger. Først skjedde det i 1906 og 1917. Dernest da energiloven trådte i kraft i 1991 og åpnet opp for markedet. Da ESA utfordret hjemfallsordningen og gikk til sak i 2006, var presset stort. Endelig dom i EFTA aksepterte imidlertid at offentlig eierskap er et mål i seg selv.¹² I 2008 endte saken med en innstramming i lovverket som har som formål å sikre offentlig eierskap til de nasjonale vannkraftressursene.¹³ Denne innstrammingen innebærer at nye konsesjoner for eiendomsrett til vannfall, samt konsesjon for viderekonsesjon av vannfall, nå bare kan gis til offentlige erververe som statsforetak, kommuner og fylkeskommuner. Imidlertid kan konsesjon også gis

⁸ Selvkostforskriften (2019) LOV-2018-06-22-83-§15-1. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-12-11-1731>

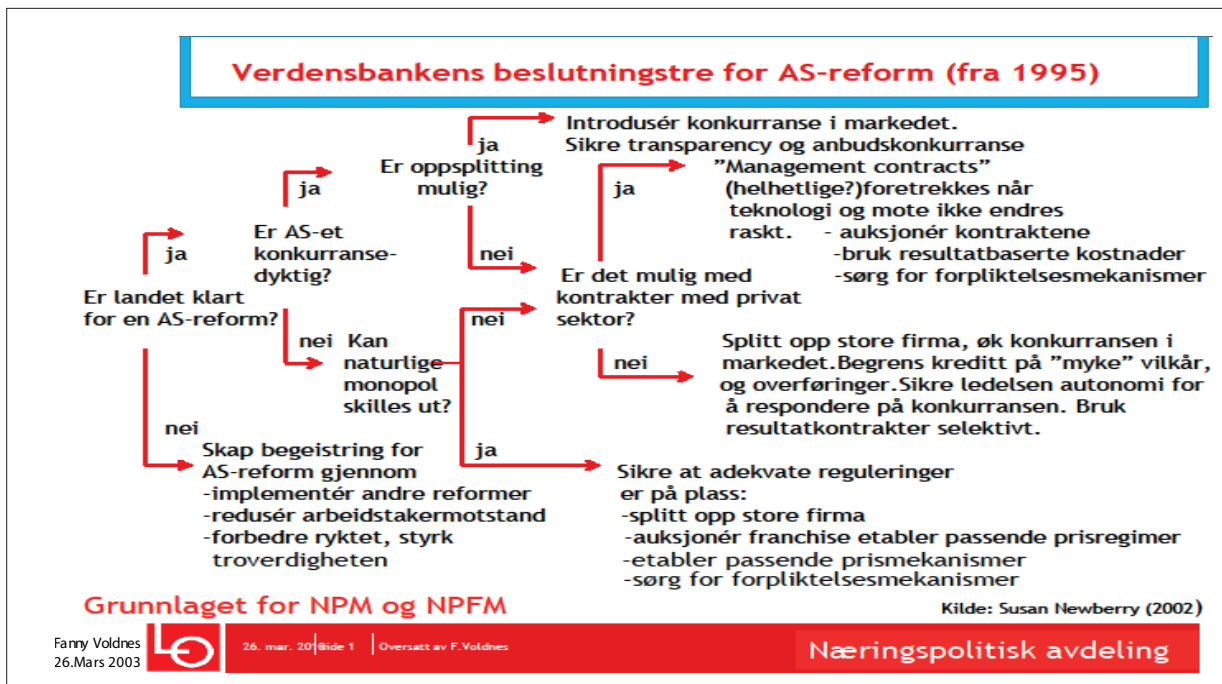
⁹ Svein Roar Brunborg (2022): «Om energiloven av 1990 og konsekvensene av den» i *Rapport fra Alternativ energikommisjon*, 2. november 2022, s. 41.

¹⁰ Ibid s. 46.

¹¹ *Rapport fra alternativ energikommisjon* 2. november 2022, s. 37 og <https://andresensblogg.no/norske-vannkraftverk-er-ogsaa-eid-fra-skatteparadis>

¹² Presentasjon av olje- og energiminister Åslaug Haga på pressekonferanse 14. mars 2008: «Hjemfall og offentlig eierskap». Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/oed/pdf_filer/hjemfall/pk_hjemfall_haga_140308.pdf

¹³ *Rapport fra alternativ energikommisjon* (2022) s. 36–37.

Figur 1. Kilde: Susan Newberry, *New Zealand's Public Sector Financial Management System: Financial Resource Erosion in Government Departments*, University of Canterbury 2002, oversatt av Fanny Voldnes.

til selskaper som bare er delvis eid av det offentlige. Kravet er at det offentlige må ha 2/3 av kapitalen og stemmene i selskapet, og at selskapsorganiseringen må være slik at det er snakk om et reelt offentlig eierskap. Dette innebærer imidlertid at private kan eie inntil 1/3 av et slikt selskap.¹⁴

Det norske energisystemet, deriblant vannkraftproduksjonen, er i dag integrert i det europeiske energimarkedet gjennom EØS-avtalen med EU og en bilateral avtale med Storbritannia. Dette legger klare begrensninger for nasjonale myndigheter mulighet til å gripe inn og/eller regulere omsetningen av strøm enten det gjelder priser eller import/eksport.¹⁵ Men det er verdt å undersøke om det finnes handlingsrom i EØS-avtalen som et flertall la til grunn da Stortinget behandlet saken og ga sin tilslutning til EUs 3. energipakke i 2018.¹⁶

KOMMUNER ER VELDIG FORSKJELLIGE

Flere kommuner har for tiden høye kraftinntekter fordi de har et vannkraftverk i sin kommune og er såkalt *vertskommune*, eller fordi de eier aksjer i et eller flere vannkraftselskaper. Andre kommuner opplever kun høyere utgifter fordi strømprisen har økt. Noen kommuner, særlig i Nord-Norge, har så langt vært helt uberørt av de høye strømprisene. NVE oppgir at omtrent 200 av de 356 norske kommunene har inntekter fra vannkraftproduksjon, enten som *eier* av aksjer i vannkraftverkselskaper eller fordi vannkraftverket ligger i kommunen.

¹⁴ <https://energifaktanorge.no/om-energisektoren/eierskap-i-kraft-sektoren/> Dette er definisjonen på et konsern iht. regnskapslovens § 1-3

¹⁵ https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/eucos_og_energi/cos-avtalen-som-rammeneverk-for-energisamarbeidet/id2511807/

¹⁶ Rapport fra alternativ energikommisjon 2022, s. 9.

Inntekter fra vannkraftproduksjon dreier seg om store beløp, og økt strømpris vil dermed ha stor innvirkning på kommunesektoren. Men fordi kommunene er så ulike, er det store forskjeller på hvordan de blir berørt av situasjonen.

KOMMUNERS UTGIFTER TIL STRØM

Kommuner er ulike i folketall, utstrekning, klima, topografi og er som følge av det sosialt og økonomisk forskjellig. Disse forskjellene gjør at kommuner må løse oppgavene sine på ulike måter. Men alle har det samme ansvaret for å ivareta oppgavene sine overfor innbyggere og næringsliv.¹⁷ De største utgiftspostene er skole og helsetjenester.

Norge er inndelt i fem strømsoner som har hatt veldig ulike strømpriser, særlig de to siste årene.¹⁸ I Nord-Norge har innbyggere og næringsliv vært forskånet fra de ekstreme variasjonene som resten av Norge har hatt. Forskjellene skyldes faktorer som flaskehalser i kraftnettet og at Sør-Norge i større grad er koblet til utenlandskabler og dermed er sterkt påvirket av europeiske priser.

De fem strømsonene i Norge

- N01 Øst
- N02 Sør
- N03 Midt
- N04 Nord
- N05 Vest

<https://xn--strm-ira.no/str%C3%B8mregioner-norge>

¹⁷ Generalistkommunepriippet er fastholdt i NOU 2023: 9 *Generalistkommunesystemet*.

¹⁸ <https://www.statnett.no/om-statnett/bli-bedre-kjent-med-statnett/om-strompriser/fakta-om-prisomrader/>

Kommunens strømkostnader varierer særlig med hvilken strømregion den tilhører og om kommunen har inngått fastprisavtale. Dessuten varierer strømkostnadene med oppvarmingsbehov som følger lokalklimatiske forhold. Under ellers like forhold vil en kystkommune ha lavere strømkostnader enn en høytliggende innlandskommune selv om de tilhører samme strømregion.

Som for andre virksomheter vil strøm til oppvarming i kommunale bygg avhenge av areal-effektivitet, isolasjonsgrad, innetemperatur og drifting av bygningsmasse. Men her er forskjellene innad i den enkelte kommunen like store som mellom kommuner. Kommunene har en del særskilte energibehov knyttet til blant annet vegbelysning, idrettsanlegg og svømmebasser. Variasjonen i strømkostnadene mellom kommuner følger her de samme faktorene som er nevnt tidligere. Kommunene har strømbehov også til institusjonskjøkken/felleskjøkken, men her er variasjonen mellom kommunene liten når det korrigeres for innbyggertall. Alternativer til strøm til oppvarming er særlig fjernvarme i noen storkommuner. Det finnes enkeltstående løsninger basert på solenergi, jordvarme, flisfyring, biogass, metan fra avfallsfyllinger og varmepumper som utnytter avløpsvann og vann fra havet. Men så langt betyr dette lite i den store sammenhengen når det gjelder kommunesektorens strømforbruk.

Økte strømkostnader for kommunene vil på kort sikt måtte dekkes av kommunenes likviditetsbeholdning. Driftsresultatene svekkes, og i prinsippet må tjenestetilbudene reduseres hvis økte strømkostnader ikke kompenseres. Resultatgraden i kommunene under ett er blitt noe redusert siste år. Samlet sett fikk kommunene et lavere netto driftsresultat i 2022 enn året før.¹⁹ KS anslo høsten 2020 at kommunesektorens (inkl. fylkeskommunene) samlede strømkostnader i 2022 ville øke med rundt 8 milliarder kroner.²⁰ Det vises for øvrig til oversikt over utviklingen i strømutfgifter senere i denne rapporten. I konsultasjonsmøtet med olje- og energiministeren i desember 2022 la KS fram sine bekymringer for at kommunene i høyprisområdene for strøm kan måtte gjennomføre omfattende sparetiltak som i sin tur vil ramme tjenestetilbudet til innbyggerne.²¹ I KS' budsjettundersøkelse for året 2023 anslår kommunene at de må iverksette innsparinger og effektiviseringstiltak med 7,5 milliarder kroner for å balansere budsjettet for 2023.²² Dette er en betydelig økning sammenlignet med undersøkelsen for 2022, men det framkommer ikke i hvilken grad strømprisene er årsaken til innsparingsbehovene.

Selv om de viktigste effektene for innbyggerne av økte strømpriser for kommunene kan være redusert tjenestetilbud, vil også økte kommunale strømkostnader «veltes over» på innbyggerne/brukerne etter hvert ved at gebyrer og egenandeler settes opp der strømpriser er en del av beregningsgrunnlaget.

¹⁹ <https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/kno/kommunene-leverte-gode-resultater-ogsaa-i-2022/>

²⁰ KS (2022). *Økte strømkostnader i kommunesektoren*. <https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/kno/okte-stromkostnader-i-kommunesektoren/>

²¹ KS (2022). Store spørsmål i møtet med olje- og energiministeren.

<https://www.ks.no/om-ks/hva-gjor-vi/faste-moter-med-regjeringen/konsultasjonsmoter-2022/store-sporsmal-i-motet-med-olje-og-energiministeren/>

²² KS (2022). *Budsjettundersøkelse 2023*. Kommunene. <https://www.ks.no/contentassets/fa88837c5e96407fad5f51110b76da6c/Notat-Budsjettundersokelse-2023-kommunene-pdf-.pdf>

I ettertid fanges økte strømknudner for kommunene opp av deflatoren²³ som benyttes i de makroøkonomiske betraktningene om kommunesektorens økonomi. Utviklingen kan være positiv eller negativ. Pr. juni 2023 peker KS på at strømprisene kan falle fra 2022 til 2023.²⁴ Visse knudner for kommunene som skyldes økte strømpriser har vært kompensert særskilt. Stortinget vedtok å øke rammetilskuddet til kommunene med 300 millioner kroner i 2022 og 100 millioner kroner i 2021 for å dekke kommunenes økte utbetalinger av sosialhjelp som følge av høye strømpriser.

Strømsoner	Kommune	Strømutgift kroner 2022	Strømutgift kroner 2021	Strømutgift Kroner 2019	Strømutgift Kroner 2015
N01 Øst	Oslo	1 189 131 000	595 354 000	387 485 000	313 259 000
	Sarpsborg	108 840 000	60 214 000	44 793 000	31 094 000
	Aremark	2 557 000	1 843 000	1 047 000	1 073 000
	Hol	6 335 000	5 751 000	5 710 000	4 290 000
	Indre Østfold	63 762 000	49 018 000	38 346 000 1)	31 770 000 1)
N02 Sør	Porsgrunn	54 357 000	38 622 000	38 191 000	29 471 000
	Siljan	4 161 000	2 968 000	2 543 000	2 030 000
	Lindesnes	47 969 000	30 723 000	23 560 000 2)	15 646 000 2)
N03 Midt	Trondheim - Tråanten	42 070 000	113 976 000	110 649 000 3)	126 011 000 3)
	Kristiansund	29 587 000	29 167 000	26 966 000	21 489 000
	Oppdal	9 261 000	9 210 000	9 769 000	8 349 000
N04 Nord	Tromsø	46 761 000	57 171 000	66 453 000	50 581 000
	Alta	12 255 000	20 505 000	24 837 000	15 644 000
	Steigen	4 609 000	5 120 000	5 316 000	3 370 000
N05 Vest	Bergen	472 923 000	249 692 000	183 707 000	130 755 000
	Ulvik	6 483 000	3 685 000	2 862 000	1 968 000
	Bjørnafjorden	36 973 000	26 023 000	18 770 000 4)	16 179 000 4)

- 1) Summen fra kommunene Askim, Eidsberg, Hobøl, Spydeberg og Trøgstad, som ble til Indre Østfold kommune 1.1.2020.
- 2) Summen av Lindesnes, Marnadal og Mandal, som ble til Lindesnes kommune 1.1.2020
- 3) Summen fra kommunene Klæbu og Trondheim, siden Klæbu ble slått sammen med Trondheim kommune 1.1.2020.
- 4) Summen fra kommunene Os og Fusa kommune, som ble slått sammen til Bjørnafjorden kommune 1.1.2020.

Figur 2. Oversikt over utvalgte kommuners rapporterte strømutgifter i de fem strømsonene i 2022, 2021, 2019 og 2015.

Ifølge bestilt oversikt fra SSB var norske kommuners faktiske utgifter til strøm 8,4 milliarder kroner i 2022. Ikke all statistikk fra SSB ligger tilgjengelig på nettet, men vi har mottatt en oversikt som viser årlige strømutgifter for hver enkelt kommune i Norge fra 2015 til 2022.²⁵ Ifølge

²³ Kommunal deflator kan defineres som en vektning av årslønnsvekst og generell prisvekst.

²⁴ KS (2023). *Kommunal deflator for 2023 og 2024*. <https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/sjefokonomens-side/kommunal-deflator-for-2023-og-2024/>

²⁵ SSB. Tidsserie 2015–2022 for kostnadsart 180 strøm for hver enkelt kommune.

SSB er tallene hentet fra kommunenes innrapporterte konserntall, som betyr at regnskapene fra kommunale foretak, interkommunale samarbeider og interkommunale selskaper inngår. I figuren vises noen utvalgte kommuner fra hver av de fem strømsoneene. Utvalget omfatter flere kommuner som omhandles senere i notatet.

Som figuren viser, er det en del variasjoner i strømutfgiftene i kommunene. Flere kommuner har fordoblet strømutfgiftene sine fra 2019 til 2022, som Oslo og Sarpsborg, mens andre kommuner som Hol og Kristiansund har liten endring. Trondheim kommune har bare halvparten så høy strømutfgifter i 2022 som i 2021, og også i 2019 og 2015, men det faller utenfor denne utredningen å analysere de faktiske rapporterte tallene nærmere.

KOMMUNENS INNTEKTER – OG STRØM

For å kunne vurdere om høye strømpriser vil få noen konsekvenser for tjenestetilbudet i kommunen, er det nyttig å vite hva slags inntekter kommuner har og som omfatter dem fra kraftproduksjon.

Kommunene finansieres i hovedsak av rammetilskudd fra staten og skatteinntekter. Rammetilskuddet beregnes gjennom et *inntektsfordelingssystem* i departementet som har som formål å utjevne forskjellene mellom kommuner.²⁶ Skatteinntektene fordeles også til en viss grad mellom kommuner gjennom et utjevningssystem. Skatteinntektene styres også av skatteregler og avhenger dessuten av skattegrunnlaget, og de er derfor mer usikre.²⁸

Imidlertid har noen kommuner inntekter som *ikke* deles med andre kommuner. I vår sammenheng er de mest aktuelle inntekter fra kraftproduksjon.²⁹ Det er omtrent 200 av de 356 norske kommunene som har inntekter fra vannkraftproduksjon. Hver av de 200 kommunene er enten eier av aksjer i vannkraftverkselskaper, eller så ligger vannkraftverket rent fysisk i kommunen. Som *eier* mottar kommunen inntekt i form av utbytte på aksjer de har i selskapet, og som *vertskommune* har de inntekter fra salg av konsesjonskraft, i tillegg til at de kan kreve eier for eiendomsskatt for vannkraftverket. Eiendomsskatt og utbytteskatt inkluderes ikke i skatteutjevningen mellom kommuner, mens naturressursskatten³⁰ omfordeles gjennom skatteutjevningen, selv om den ikke går til alle kommuner.

Statistisk framgår inntekter fra vannkraftproduksjon som netto inntekter fra konsesjonskraft, kraftrettigheter og annen kraft for videresalg, som konsesjonsutgifter og utbytteinntekter. I 2022 var totale inntekter fra utbytte på hele 9,7 milliarder kroner, hovedsakelig på grunn av de høye strømprisene. Mellom 2017 og 2021 lå disse inntektene på mellom 4,8 og 6,7 milliarder.³¹

²⁶ SSB. Tidsserie 2015–2022 for kostnadsart 180 strøm for hver enkelt kommune.

²⁷ Prop. 112 S (2022–2023) s. 105.

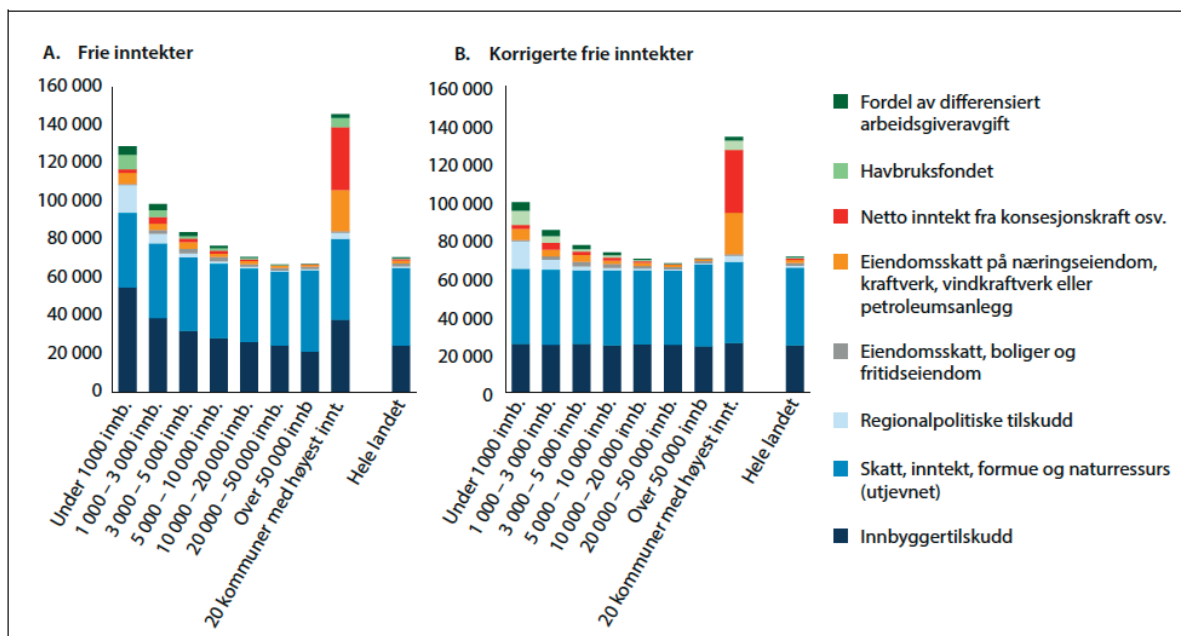
²⁸ Fagforbundet, Avdeling for politikk og samfunn: *Kommuner og offentlig økonomi. Utfordrende kommuneøkonomi og større forskjeller mellom kommuner*, notat 1/2019.

²⁹ Inntekt fra havbruksfond og differensiert arbeidsgiveravgift (egentlig en avgiftslettelse) er heller ikke delt med andre kommuner.

³⁰ Naturressursskatt ble innført i 1997 og innebærer at eiere av vannkraft må betale naturressursskatt til kommuner og fylker. I 2022 mottok 144 kommuner naturressursskatt på til sammen 1,3 milliarder kroner.

³¹ Prop. 112S Kommuneproposisjonen 2024, s. 101–102.

De høye inntektene fra salg av konsesjonskraft, som altså bare tilfaller noen kommuner, er også bakgrunnen for at Stortinget i statsbudsjettet for 2023 vedtok å trekke 3 milliarder av rammetilskuddet fra de kommunene som hadde store inntekter fra salg av konsesjonskraft, for å dele dette på flere kommuner, jf. «A. Frie inntekter» i figuren under.

Figur 3. Frie inntekter og korrigerede frie inntekter, kroner per innbygger 2022. Med betydning av ulike tilleggssinntekter. Kommuner etter antall innbyggere. Kilde: Kommuneproposisjonen 2023, s. 105.²⁷

Etter store protester, og fordi spotpris og terminpris gikk betydelig ned, ble det ikke trukket 3 milliarder, men 1,6 milliarder fra kommunene i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett i mai 2023. Denne omfordelingen mellom grupper av kommuner ut ifra innbyggertall vises som «B. Frie inntekter» i figur 3. Resultatet er en jevnere fordeling mellom kommunene ved at de ekstra høye inntektene ved konsesjonssalg er fordelt på flere kommuner gjennom endringer i rammetilskuddet til kommunene. Det er viktig å huske at dette er makrotall, og at virkningen av denne omfordelingen kan slå ulikt ut for den enkelte kommunen. Det faller utenfor dette notatet å vurdere hvilket utfall det vil få for den enkelte kommunen og for tjenestetilbudet i kommunen.

KOMMUNER OG VANNKRAFT – VERTSKOMMUNER

Men hva er forholdet mellom kommuner og vannkraftverkene? NVE har en oppdatert liste over alle små og store vannkraftverk i Norge som er i drift – 1808 i alt.³² På denne lista står navn på kraftverk, kommunen verket ligger i, fylket, hvor stor effekt verket har, årsproduksjon, startår og hvem som eier kraftverket. Eier i denne sammenhengen er navnet på *selskapet* som eier kraftverket.

³² NVEs database: <https://www.nve.no/energi/energisystem/vannkraft/vannkraftdatabase/>

Betegnelsen *vertskommune* brukes om en kommune hvor et vannkraftverk ligger rent geografisk. Dette i motsetning til hvem som er *eier* av disse anleggene.³³ Rundt 160 kommuner som er vertskommune for et vannkraftverk er tilsluttet interesseorganisasjonen Landssammenlutningen av vassdragskommuner (LVK).³⁴

KONSESJONSKRAFT

Et selskap som eier vannkraftverk har plikt til å «avstå konsesjonskraft» Plikten gjelder kraftverk som benytter vann som er regulert av vassdragsreguleringsloven eller vannfallrettighetsloven. Konsesjon gitt etter vannressursloven har ikke vilkår om konsesjonskraft.³⁵ For selskapet innebærer plikten å levere en andel av kraften som produseres til kommunene som er berørt av kraftutbyggingen. Denne konsesjonskraften skal leveres til en nærmere avtalt pris. Det er NVE som beregner konsesjonskraften, fordelingen til de berørte kommunene og fylkeskommunene. Partene kan fastsette prisen selv, men loven gir veiledning om beregningsmåten. Ved uenighet fastsettes prisen av OED.³⁶ Kraftverkseierne, det vil si selskapene som eier vannkraftverkene, plikter også å betale en årlig avgift til staten og til de berørte kommunene.³⁷

De høye strømprisene som vi har hatt siden 2021 har gitt ekstra store inntekter for de kommunene som velger å selge konsesjonskraften sin. Av den totale elektrisitetsproduksjonen i mars 2023, utgjorde salg fra vannkraftverk 89,7 prosent.³⁸ Det har gitt rekordinntekter til eierne av vannkraftselskapene, hvor mange kommuner har aksjer. Regjeringen vedtok som nevnt derfor i revidert budsjett og Kommuneproposisjonen i mai 2023 at kommuner og fylkeskommuner, både som eiere av kraftverk og som mottakere av konsesjonskraft, må dele noe av disse inntektene med fellesskapet.³⁹

TILGODESER EGNE INNBYGGERE – TO MÅTER

Mange lokalpolitikere har vært opptatt av å beskytte egne innbyggere mot de høye strømprisene. Flere vertskommuner har derfor valgt å tilgodese egne innbyggere i stedet for å selge konsesjonskraften sin, enten ved et direkte innbyggertilskudd eller ved å gi innbyggere strøm til lav pris. Eksempler på det siste er Tokke og Vinje kommune.⁴⁰

Politikerne i andre kommuner som eier aksjer i vannkraftselskap har gjort det på en annen måte. Et ferskt eksempel er Sirdal kommune, som eier aksjer i Agder Energi.⁴¹ I kommunestyremøte 28.6.2023 ble det vedtatt å dele ut 5,5 millioner kroner, tilsvarende 3000 kroner til

³³ Selskap som er eid av staten, en eller flere kommuner eller fylkeskommuner eller private aktører.

³⁴ <https://lvk.no/om-lvk>

³⁵ Norges Vassdrags- og energidirektorat (2022). Konsesjonskraft og konsesjonsavgifter. <https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonsbehandling-av-vannkraft/konsesjonskraft-og-konsesjonsavgifter/>

³⁶ <https://snl.no/konsesjonskraft>

³⁷ <https://www.nve.no/konsesjon/konsesjonsbehandling-av-vannkraft/konsesjonskraft-og-konsesjonsavgifter/>

³⁸ <https://www.ssb.no/energi-og-industri/energi/statistikk/elektrisitet>

³⁹ <https://www.regjeringen.no/contentassets/75909dfdf0e04313bd015cd6538a6c6e/no/pdfs/prp202220230112000dddpdfs.pdf> ss. 13-14

⁴⁰ <https://www.ta.no/har-sett-pa-forskjellen-mellom-kommunene-differensen-var-mindre-enn-hva-jeg-og-mange-andre-hadde-trodd/s/5-50-1546576>

⁴¹ <https://www.agdereierne.no/eierstruktur/>

hver innbygger i kommunen. Bakgrunnen var utbyttet som kommunen hadde fått som deleier i Å Energi,⁴² et nytt, stort selskap fra 1.2.2023 som består av tidligere Glitre Energi og Agder Energi.⁴³ Dette er tredje året at Sirdal kommune utbetaler direkte til innbyggerne sine fra utbyttet kommunen har mottatt som aksjeeier i vannkraftselskaper.⁴⁴

KOMMUNER OG VANNKRAFT – EIERSKAP

Men hvordan er egentlig eierforholdet i et vannkraftselskap? NVE opplyser at vannkraftverkene er 89 prosent offentlig eid. Staten eier 42 prosent, kommunene 42 prosent, fylkeskommunene 4 prosent, offentlige investeringsfond 1 prosent, mens de resterende 11 prosentene eies av utenlandske og norske private aktører.

Eierskap i vannkraft			
	Alle kraftverk	Over 10 MW	Under 10 MW
Offentlig	89 %	92 %	52 %
• Statlig	42 %	44 %	11 %
• Kommunalt	42 %	42 %	38 %
• Fylkeskommunalt	4 %	5 %	2 %
• Offentlige investeringsfond	1 %	1 %	1 %
Utenlandsk	7 %	6 %	24 %
Norsk privat	4 %	2 %	23 %
Ukjent	0 %	0 %	1 %

Figur 4. NVEs oversikt over eierskapsfordelingen i vannkraft, oppdatert februar 2023. Eierne av selskapene er fra Skatteetatens aksjonærregister for desember 2021.⁴⁵

Olje- og energidepartementet (OED) skriver på sin hjemmeside at det er 225 selskaper som driver vannkraftverkene i Norge.⁴⁶ I Brønnøysundregistrene er det registrert i alt 1008 selskaper som driver med «Produksjon av elektrisitet fra vannkraft»,⁴⁷ mens det ifølge NVEs oversikt er 1808 små og store vannkraftverk i Norge. Hvordan henger dette sammen?

Ifølge OED er det bare 95 selskaper i dag som driver med produksjon av kraft alene blant de 225 selskapene. Foretaksregisteret i Brønnøysund viser at flere selskaper som driver med

⁴² <https://www.nrk.no/sorlandet/deler-ut-3000-kroner-til-alle-innbyggerne-i-sirdal-1.16463711>

⁴³ <https://www.aenergi.no/no/vi-er-blitt-a-energi>.

⁴⁴ <https://www.kommunal-rapport.no/nyheter/flere-kraftkommuner-deler-ut-penger-til-innbyggerne-etter-rekordinntekter/138345/>

⁴⁵ <https://www.nve.no/energi/analyser-og-statistikk/eierskap-i-norsk-vann-og-vindkraft/>

⁴⁶ Energifakta Norge, OED; <https://energifaktanorge.no/om-energisektoren/eierskap-i-kraftsektoren/>

⁴⁷ Det er uklart hvorfor det i Foretaksregisteret er oppført 1007 selskaper og ikke 1808, som NVE opererer med.

«Produksjon av elektrisitet fra vannkraft» også driver med annet enn vannkraftproduksjon.⁴⁸ Det framgår for eksempel at 44 av selskapene utfører «Hovedkontortjenester», mens seks selskaper oppgir at de driver med «Utleie av bygg eller anlegg» og noen driver med «Telekommunikasjon»,⁴⁹ som det kommunalt eide Meløy Energi AS.⁵⁰

Oversikten i Brønnøysundregistrene viser imidlertid bare *selskapene* som eier kraftverkene. Det betyr for eksempel at et selskap som Embretsfoss DA, som eier Embretsfoss kraftverk, står på oversikten, mens Solbergfoss-kraftverkene ikke framkommer her. På denne oversikten vises bare selskapet som eier Solbergfoss-anleggene: Hafslund Eco Vannkraft AS og Statkraft Energi AS. Det samme gjelder for eksempel Hogstad Kraftverk i Siljan kommune. På oversikten fra Brønnøysund framkommer bare eieren Skagerak Energi AS. På NVEs oversikt over alle store og små vannkraftverk i Norge, framkommer imidlertid både Hogstad og Solbergfoss vannkraftverk, men her framkommer det ikke konkret hvilket selskap som eier vannkraftverkene.

Det vanlige er altså at et vannkraftverk eies av et selskap som igjen eies av flere aktører – statlige, kommunale og/eller private. Selskapet eier som oftest flere vannkraftverk eller deler av vannkraftverk sammen med andre. Slik blir eierskapet til vannkraftverk ofte «på kryss og tvers».

HVOR KOMMER AVKASTNINGEN FRA?

Hvordan selskapet er organisert juridisk har betydning for hvordan avkastningen fra driften ender opp hos eierne. Aksjonærer i et aksjeselskap mottar utbytte fra selskapet ihht. Aksjelovens § 3-6. Analysen av oversikten fra Brønnøysundregistrene viser at det store flertallet av registreringene der er selskaper organisert som aksjeselskaper. Noen private produksjonsselskaper er også organisert som Samvirkeforetak (SA), Ansvarlig selskap med delt ansvar (DA), Ansvarlig selskap med solidarisk ansvar (ANS),⁵¹ og det finnes også noen Enkeltpersonforetak (ENK).

Av oversikten fra Brønnøysund framgår det at alle de kommunalt eide vannkraftverkene enten er organisert som kommunale aksjeselskaper (AS) eller som kommunale foretak (KF), i tillegg til et interkommunalt selskap (IKS). Fire kommuner har valgt å beholde vannkraftverket i kommunen som et kommunalt foretak (KF),⁵² mens 184 selskaper er oppført som «kommunalt eide aksjeselskaper».⁵³

Den juridiske organiseringen har betydning for hvordan inntekten fra eierskapet til vannkraftverket kommer til kommunen, og dermed også hvor mye inntekter en kommune får til disposisjon til å utføre sine oppgaver. Ut ifra dagens regler er det slik at dersom kommunen eier aksjer i et aksjeselskap, får kommunen utbytte. Det er en finansiell inntekt som kan brukes fritt av

⁴⁸ Brønnøysundregistrene. *Virksomhetsopplysninger. Næringskode 35.111* «Produksjon av elektrisk kraft fra vannkraft» kolonne K og L.

⁴⁹ Ibid: Kolonne K og L, Næringskode 2 og beskrivelse.

⁵⁰ Ibid: Kolonne K og L, Næringskode 2 og beskrivelse.

⁵¹ Ibid: Sektorkode 2100 «Privat aksjeselskap».

⁵² Ibid: Krødsherad kraftproduksjon KF, Modum kraftproduksjon KF, Ørteren Kraftverk Hol KF og Ål Kraftverk KF.

⁵³ Ibid: Sektorkode 1520 «Kommunalt eide aksjeselskaper».

kommunen. Dersom kommunen eier vannkraftverket som et KF blir hele KF-et innarbeidet i kommunens eget regnskap, fordi KF-et er del av kommunen som rettssubjekt, og inntektene disponeres av kommunen på linje med andre inntekter.

VANNKRAFTVERK – UOVERSIKTLIGE EIERFORHOLD

Det er ikke enkelt å finne konkret ut av hvem som er eiere av hvilke vannkraftverk. Er det kommuner, fylkeskommuner, staten eller privatpersoner? Dette henger blant annet sammen med at det er flere eiere av et vannkraftverkselskap, og at det her er snakk om hvem som eier aksjer i dette selskapet. Eierskapet kan være direkte, men også indirekte gjennom datterselskaper eller datters datterselskaper, som er helt i tråd med vanlig praksis i næringslivet. Dette er tilfelle når det er snakk om de største vannkraftselskapene, som står for omtrent 70 prosent av produksjonen i det norske vannkraftsystemet.⁵⁴ De ti største er Statkraft SF, Hafslund AS, Norsk Hydro ASA, Agder Energi AS, Eviny AS, Lyse AS, NTE AS, Sunnhordaland kraftlag AS, Akershus Energi AS og Glitre Energi AS.⁵⁵

Selskapsstrukturen i det statlige selskapet Statkraft, som eier 42 prosent av vannkraftverkene, er komplisert, og Statkraft driver også stor virksomhet i utlandet.⁵⁶ En slik selskapsstruktur gjør det svært vanskelig å finne ut av hvem som eier de norske vannkraftverkene. Statkraft skriver på sin hjemmeside at de «har 363 vannkraftverk», herav direkte eierandeler i Lyse Produksjon, Skagerak Kraft AS og Agder Energi Produksjon AS. Andre vannkraftselskaper er eid av Statkraft indirekte. For eksempel har Statkraft store eierandeler til flere vannkraftselskaper gjennom selskapet E-Co Energi Holding AS⁵⁷ som er et datterselskap i Hafslund, som også har en komplisert selskapsstruktur.

En slik komplisert selskapsstruktur fører til større avstand mellom det fysiske kraftverket og de lokale politikerne på den ene siden, enten de eier aksjer og/eller er vertskommune, og selskapet og selskapets administrasjon på den andre siden. Det viser seg at selskaper som eier vannkraftverk selges, fusjoneres, deler skilles ut og selskaper bytter navn, akkurat på samme måten som et hvilket som helst annet forretningselskap.

For eksempel har datterselskapet Hafslund Eco Vannkraft AS i Hafslund-konsernet byttet navn mange ganger. Fram til 6.3.2020 het selskapet E-Co Vannkraft AS. Før det het selskapet E-Co Energi AS fra 12.7.2011, E-Co Vannkraft AS fra 7.7.2001 mot opprinnelig Oslo Energi Produksjon AS da det ble etablert 11.11.1996. I hele perioden er det fusjonert inn selskaper i forbindelse med del- eller helkjøp av selskaper.⁵⁸

⁵⁴ Energi Norge/OED: <https://energifaktanorge.no/om-energisektoren/eierskap-i-kraftsektoren/>

⁵⁵ Glitre Energi AS og Agder Energi AS er nylig slått sammen til ett stort selskap – Å Energi. <https://www.aenergi.no/no/vi-er-blitt-a-energi>

⁵⁶ <https://www.statkraft.no/om-statkraft/> og Årsregnskapet for

2022 for Statkraft AS, Statkraft Asset Holding AS og Statkraft IH Invest AS.

⁵⁷ <https://www.hydropower.org/our-members/e-co-energi>

⁵⁸ https://w2.brreg.no/kunngjoring/hent_aller.jsp?kid=20230000555560&sokeverdi=976894677&spraak=nbMen

EN AKTUELL SITUASJON – KRAFTVERKET PÅ BRASKEREIDFOSS

Under uværet «Hans» som nylig herjet på Østlandet var det mye oppmerksomhet på vassdragene og kraftverkene. Blant annet var det intervju med kraftverksjefen i Hafslund da kraftverket på Braskereidfoss i Våler kommune brøt sammen og demningen brast under vannmassene.

Det viser seg at det var så som så med vedlikeholdet av Braskereidfoss kraftverk. Ikke bare var det trøbbel med at sluser som skulle slippe gjennom vann ikke lot seg åpne, men at også påpekt behov for undervannsinspeksjon av anlegget i 2018 ikke var blitt gjennomført.⁵⁹

Selv om det er samarbeid om beredskap mellom eierselskap og berørte kommuner i dag, reiser slike hendelser flere spørsmål knyttet til lokale politikeres rolle når det gjelder beredskap og sikkerhet for innbyggere og eiendom i området rundt kraftverket.

HAFSLUND – OG KRAFTVERKET PÅ BRASKEREIDFOSS

For å komme nærmere dokumentasjon på hvem som eier Braskereidfoss kraftverk ser vi nærmere på Hafslund. Det har vært utallige omstruktureringer i Hafslund-selskapene, som eier aksjer i vannkraftverk over hele landet.⁶⁰ Hafslund opplyser på sine hjemmesider at de bidro til vertskommuner med 2079 millioner kroner i 2022, herav 1750 millioner i utbytte til eier Oslo kommune.⁶¹ Av årsregnskapet til Hafslund for 2022 framgår at «konsernet er 100 % eid av Oslo kommune».⁶² Dette er litt upresist, siden det er *morselskapet* Hafslund AS som er 100 prosent eid av Oslo kommune. I *konsernet* Hafslund inngår også deleierskap sammen med andre. Disse «ikke-kontrollerende eierinteresser» utgjør 9,3 milliarder kroner av den totale egenkapitalen på 42,6 milliarder i konsernet Hafslund.⁶³ Det framgår ikke her hvilke eierinteresser det er, og vi legger til grunn at det er snakk om kommuner og fylkeskommuner, og ikke private. Definisjonen av konsern er «bestemmende innflytelse» og behøver ikke bety å eie 100 prosent av aksjene.⁶⁴

I årsregnskapet for 2022 for Hafslund Eco Vannkraft AS finner vi at selskapet er eid av Hafslund AS (M) med 57,2 prosent og Eidsiva Energi AS med de resterende 42,8 prosent. Eidsiva Energi AS er igjen 50 prosent eid av Hafslund Vekst AS som er 100 prosent eid av Oslo kommunes morselskap i konsernet – Hafslund AS (M). Videre framkommer det i note 3 at Hafslund Eco Vannkraft AS eier 100 prosent av Hafslund E-Co Vannkraft Innlandet og Mijas

⁵⁹ <https://www.nrk.no/innlandet/vann-trenger-inn-i-kraftverk-pa-braskereidfoss-1.16510149>

⁶⁰ F.eks. i 2018 og 2020 og 2021: <https://energiogklima.no/meninger-og-analyse/kommentar/derfor-slar-vi-sammen-hafslund-as-og-e-co-energi-as/> <https://hafslund.no/nyheter/e-co-energi-as-skifter-navn-til-hafslund-e-co-vannkraft-as/> Årsregnskapet for 2022, «Oppstilling over endringer i egenkapital konsern», s. 217.

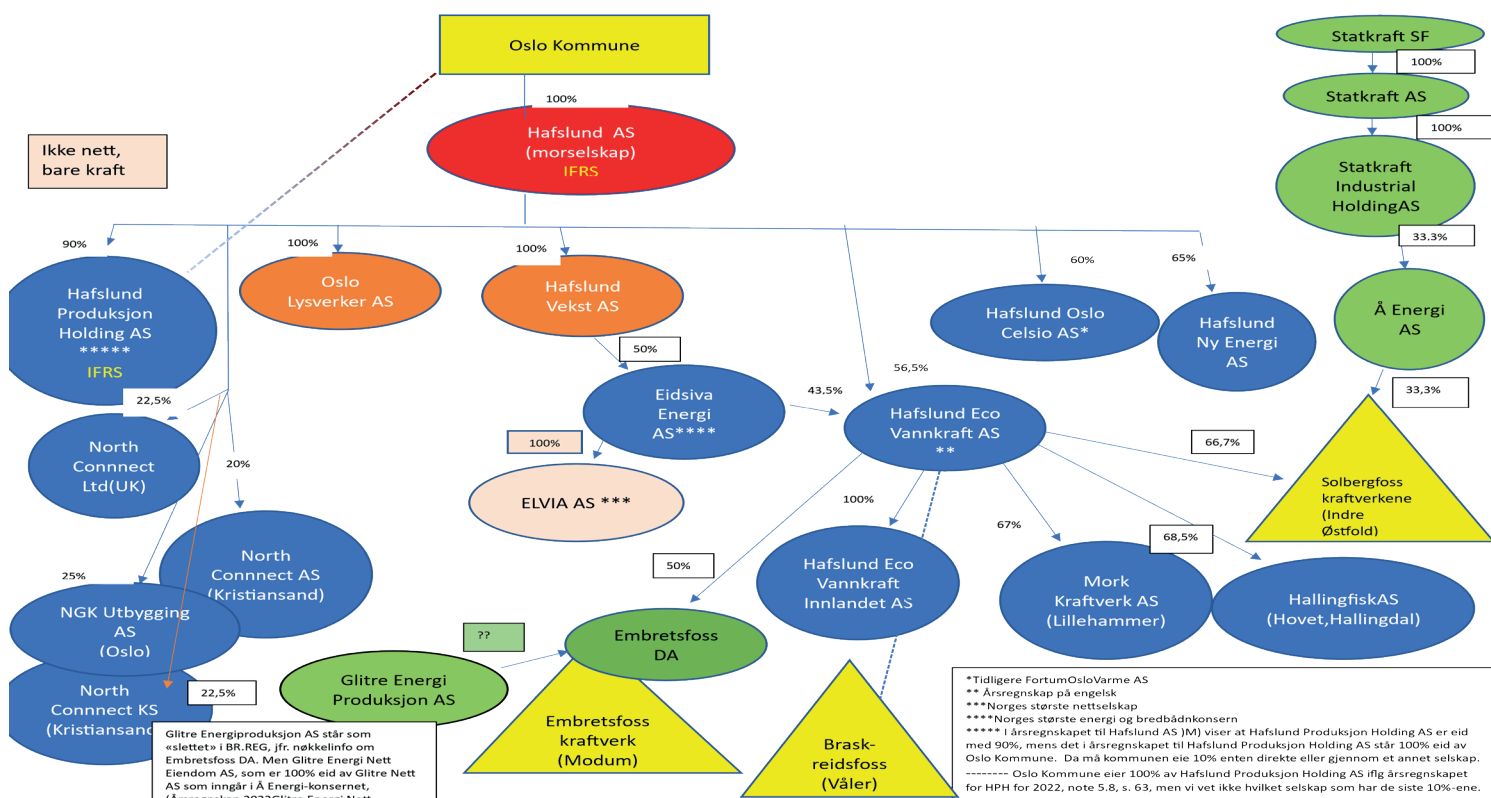
https://aarsrapport.hafslund.no/wp-content/uploads/2023/04/Hafslund-Arsrapport-2022_web.pdf

⁶¹ <https://hafslund.no/>

⁶² https://aarsrapport.hafslund.no/wp-content/uploads/2023/04/Hafslund-Arsrapport-2022_web.pdf, s. 741.

⁶³ Årsrapporten for 2022 for Hafslund, s. 217.

⁶⁴ Aksjelovens § 1-3.

Figur 5. Utvalgte eierskapselskaper i Hafslund-konsernet og vannkraftverkene Embretsfoss, Braskereidfoss og Solbergfoss per 31.12.2022. Fanny Voldnes 8.8.23.

IV AS, og i tillegg har eierandeler i Oppland Energi AS med 61,4 prosent, Morks kraftverk AS med 67 prosent og Hallingfisk med 68,5 prosent.⁶⁵

Det framgår av NVEs oversikt at det er Hafslund Eco Vannkraft AS som eier vannkraftverket, på Braskereidfoss. Men det framgår ikke av årsregnskapene til verken Hafslund Eco Vannkraft AS, det 100 prosent eide datterselskapet Hafslund Eco Vannkraft Innlandet AS eller Mork Kraftverk AS som er 67 prosent eid av Hafslund Eco Vannkraft AS. Sannsynligvis er det slik at Braskereidfoss kraftverk ikke var et eget rettssubjekt da det ble kjøpt av Hafslund, og derfor ikke er synlig i årsregnskapene.⁶⁶ Men *hvilket* av disse selskap som eier Braskereidfoss er uklart ut ifra offentlig tilgjengelig dokumentasjon. Vi har fått opplyst at selskapene rapporterer eierskap til vannkraftverkene til skattemyndighetene, men denne rapporteringen er ikke offentlig, og dermed ikke tilgjengelig verken for lokalpolitikere eller innbyggere.⁶⁷

⁶⁵ Årsregnskapet til Hafslund Eco Vannkraft 2021, note 2.

⁶⁶ Når et selskap kjøper et anleggsmiddel, f.eks. et vannkraftverk som ikke er et eget rettssubjekt (f.eks et selskap) vil verdien av anleggsmiddelet inngå i den generelle posten «Anleggsmidler» i årsregnskapet til kjøperen og uten å være synlig med navn.

⁶⁷ Liv Marit Riis i Skagerak Energi AS (personlig kommunikasjon 17. august 2023).

Vedtektsfestet formål for Hafslund Eco Vannkraft AS:

1) Produksjon, lagring, omsetning og anvendelse av energi; og 2) Annen virksomhet som står i forbindelse med de ovennevnte formål, herunder fysisk og finansiell krafthandel, drift og forvaltning av Produksjonsselskapets faste eiendommer og øvrige ressurser. Virksomheten drives av Produksjonsselskapet selv, gjennom dets datterselskaper, eller ved deltakelse i, eller i samarbeid med, andre foretak i inn- og utland.⁶⁸

Årsregnskapet til Hafslund Eco Vannkraft AS, som for øvrig er på engelsk, viser at selskapet eier vannkraftverk i hele landet, blant annet de fem kraftverkene i Aurland kommune i Vestland fylke. Hafslund Eco Vannkraft AS eier også 50 prosent av et annet selskap, Embretsfosskraftverkene DA, sammen med Glitre Energiproduksjon AS. Det er i Embretsfoss DAs årsregnskaper vi finner opplysninger om at det er de som eier kraftverkene i Modum kommune. Det er altså komplisert å få oversikt over hvem som eier det enkelte kraftverket.⁶⁹ I Brønnøysundregistrene står det at Glitre Energiproduksjon AS er slettet, men at Glitre Energi Nett Eiendom AS finnes. Dette selskapet er eid av Glitre Nett AS, som nå inngår i det nyetablerte storkonsernet Å Energi AS.⁷⁰

Dette viser at det ikke er enkelt å finne ut om en eller flere kommuner har eierandel i det enkelte vannkraftverket ut ifra offentlig tilgjengelig dokumentasjon. Disse datterselskapene viser også at vannkraftselskaper ikke nødvendigvis bare eier vannkraft.

HAFSLUND – OG SOLBERGFOSSEN-ANLEGGENE

Enda vanskeligere er det å finne eiere til Solbergfoss-kraftanleggene. I årsregnskapet til Hafslund Eco Vannkraft AS står det at selskapet har eierandel i Solbergfoss anlegget med 66,7 prosent.

Men hvem eier resten av kraftverksanlegget? Er det et annet selskap eller en eller flere kommuner? Vi skal her vise hvor komplisert det er å finne ut av dette (se figur 6, side 19).⁷¹

I NVEs oversikt over vannkraftverk står det at Solbergfoss-anlegget ligger i Indre Østfold kommune. I årsregnskapet til Indre Østfold kommune finnes imidlertid ingen informasjon om Solbergfoss kraftanlegg. Men vi finner at Indre Østfold har aksjer i Østfold Energi AS. Kan informasjon i Østfold Energi AS' årsregnskap vise hvem som eier resten av Solbergfoss-anleggene?

⁶⁸ <https://w2.brreg.no/enhet/sok/detalj.jsp?orgnr=976894677>

⁶⁹ Årsregnskapet til Hafslund Eco Vannkraft AS, note 15: NVEs oversikt over vannkraftverk og Årsregnskapet til Embretsfosskraftverkene DA.

⁷⁰ Årsregnskapet for 2022 for Glitre Energi Nett AS, note 5 og Å Energi AS, bl.a. note 11.

⁷¹ Årsregnskapet 2022 for Hafslund Eco Vannkraft AS, note 14.

Notes

Note 13 Investments in subsidiaries

NOK million	Registered office	Shareholding	Voting rights	Equity 31 December 2022	Profit 2022	Book value 31 December 2022
Hafslund Eco Vannkraft Innlandet AS	Lillehammer	100,0 %	100,0 %	5 051	2 082	12 027
Hallingfisk AS	Hovet, Hallingdal	66,5 %	66,5 %	9	1	2
Mork kraftverk AS	Oslo	67,0 %	67,0 %	20	19	0
Total investments in subsidiaries						12 030

Note 14 Joint operations

Company name	Registered office	Shareholding
Aurlandsanleggene *		93,0 %
Vinstrå kraftselskap DA	Lillehammer	71,7 %
Lya kraftverk		70,0 %
Solbergfoss anlegget		66,7 %
Usta kraftverk		57,1 %
Nes kraftverk		57,1 %
Embræfoss DA	Drammen	50,0 %
Nedre Citta DA **	Vågå	50,0 %
Opplandskraft DA	Lillehammer	25,0 %
Uvdal I and II	Geithus	10,0 %

*The company has an option to redeem the 7 % stake from Statkraft in 2029 at market price.
 ** Sel and Vågå municipality has a withdrawal right of 3%, which makes Hafslunds share net 47 %.
 Sel and Vågå municipality do not have ownership in the joint operation.

Figur 6. Note 13 «Investering i datterselskaper» i årsregnskapet til Hafslund Eco Vannkraft AS for 2022.

Av årsregnskapet ser vi at Østfold Energi AS er eid av Viken Fylkeskommunene og alle kommunene i Østfold, herav har Indre Østfold 10,74 prosent og Råde 0,13 prosent. Selskapet eier vannkraftverk i mange deler av landet, som Lærdal, Årdal, Marker, Halden og Sørfold. Vannkraftverkene eies gjennom selskaper, men Solbergfossen framkommer ikke på oversikten over kraftverk. Men Østfold Energi AS eier også flere selskaper: Siso Energi AS (50 %), Vivla Kraft AS (73 %) NGK Utbygging AS (25 %) og Haldenvassdragets Brukseierforening (35,4 %) Det kan bety at Solbergfoss-anlegget er eid av et av disse selskapene.⁷²

NOTE 19: AKSJEKAPITAL OG AKSJONÆRINFORMASJON

Aksjekapitalen i Østfold Energi AS består av følgende aksjeklasser:	Antall	Pålydende	Balansført
Ordinære aksjer	70 000	1 000	70 000
.Eierstruktur			
Aksjonærene i Østfold Energi AS per 31.12. er:	Antall	Eierandel	Stemmeandel
Viken fylkeskommune	31 500	45,00 %	45,00 %
Sarpsborg kommune	10 661	15,23 %	15,23 %
Indre Østfold kommune	7 518	10,74 %	10,74 %
Moss kommune	5 572	7,96 %	7,96 %
Halden kommune	5 369	7,67 %	7,67 %
Fredrikstad kommune	3 962	5,66 %	5,66 %
Våler kommune	1 064	1,52 %	1,52 %
Aremark kommune	1 015	1,45 %	1,45 %
Marker kommune	1 043	1,49 %	1,49 %
Skiptvet kommune	1 043	1,49 %	1,49 %
Aurskog Høland kommune	1 008	1,44 %	1,44 %
Rakkestad kommune	98	0,14 %	0,14 %
Råde kommune	91	0,13 %	0,13 %
Hvaler kommune	56	0,08 %	0,08 %
Sum	70 000	100,00 %	100,00 %

Figur 7. Eierne av Østfold Energi AS, jf. årsregnskapet til Østfold Energi AS 2022, note 19.

⁷² Årsregnskapet for 2022 Østfold Energi AS s. 7. https://www.io.kommune.no/_f/p1/i66d31e73-edf3-4eb6-8017-13f0210e0668/

Imidlertid kan vi lese på hjemmesidene til NVE at Solbergfoss-anleggenes «nåværende eiere er E-Co Vannkraft AS (datterskap i E-Co Energi AS) med 2/3 og Statkraft Energi AS med 1/3.⁷³» Det ser dermed ut til at det ikke er noen kommuner som har eierskap til Solbergfoss-anleggene, heller ikke Sarpsborg kommune. Søk i Brønnøysundregistrene på selskapet E-Co Vannkraft AS gir ingen oppslag. Det framstår også som om E-Co Vannkraft AS er samme selskapet som Hafslund Eco Vannkraft AS, siden Hafslund E-Co Vannkraft AS byttet navn til Hafslund Eco Vannkraft AS i 2020.⁷⁴ Hvem som er de egentlige eierne synes derfor å være uklart.

KOMMUNER OG ØKONOMI

Kommuner har helt ulik forbindelse til vannkraftverk i Norge. Kommunene som eier aksjer i kraftverkselskaper mottar større utbytter når strømprisene er høye. Kommuner som selger konsesjonskraften sin tjener mer når strømprisene øker. Noen kommuner har valgt å tilgodese egne innbyggere med reduserte strømpriser i denne perioden, mens andre kommuner bruker høye inntekter fra salg av kraft og/eller utbytte for å løse alle kommunens oppgaver. Noen kommuner har ingen av disse, og merker bare høye strømpriser som økte kostnader, hvis de ikke har valgt å inngå langsiktig strømvtalesom er gunstig med stigende priser, i hvert fall så lenge avtalen gjelder. Det er også vanlig at kommuner inngår såkalte sikringsavtaler for å redusere risikoen for at den langsiktige strømvtalesom er uheldig for kommunens økonomi. Slike sikringsavtaler, som kan forstås som spekulasjon, kan slå uheldig ut. Noen kommuner ser ut til å ha store tap på slike transaksjoner i 2022.

KOMMUNER OG ØKONOMI – UTBYTTE PÅ INVESTERING

På slike måter påvirkes kommunene veldig ulikt. Kommuner med små eierandeler i selskaper som Østfold Energi AS gir rett til utbytte. For eksempel opplyser Aremark kommune i årsregnskapet at de har utbytte på 2,8 millioner kroner i 2022, mot opprinnelig budsjettet 1,5 millioner. Det er sannsynlig at det meste av dette utbyttet kommer fra Østfold Energi AS og eierandelen på 1,45 prosent, selv om Aremark også har andre eierandeler, som Studentsamfundets hus og Rakkestad Flyplass.⁷⁵ Av oversikten i figur 2 ser vi at strømutgiftene i Aremark kommune var på 2,6 millioner kroner i 2022 mot 1,8 millioner i 2021. Kommuner med større eierandeler, som Sarpsborg kommune med 15,23 prosent eierandel i Østfold Energi AS, mottok 21,9 millioner i utbytte i 2022, mot budsjettet 15, hovedsakelig avkastning fra Østfold Energi.⁷⁶ Strømutgiftene i Sarpsborg kommune var på 109 millioner kroner i 2022 mot 60 millioner i 2021.

⁷³ <https://www.nve.no/om-nve/nves-utvalgte-kulturminner/kraftverk/solbergfoss/>

⁷⁴ https://w2.brreg.no/kunngjoring/hent_alle.jsp?kid=20230000555560&sokeverdi=976894677&spraak=nb

⁷⁵ <https://www.aremark.kommune.no/cppage.594282.no.html>

⁷⁶ <https://www.sarpsborg.com/globalassets/dokumenter/arsrapport-2022-revisjon.pdf>, s. 46.

KOMMUNER OG ØKONOMI – KOMMUNALE AS

Noen kommuner eier vannkraftselskap som heleide aksjeselskaper. Et slik eksempel er Bratthus Kraftverk AS som ligger i Bjørnafjorden kommune, tidligere Fusa og Os, i Vestland fylke. I årsrapporten til Bjørnafjord kommune framkommer ikke noe eierskap til Bratthus Kraftverk AS. Men i årsregnskapet til Bratthus Kraftverk AS framgår det at det er Fusa Kraftlag AS som eier kraftverket, med 69,8 prosent. Fusa Kraftlag AS eies av Fusa Kraftlag SA.

Årsregnskapet til Bratthus Kraftverk viser at selskapet bare har 7,5 millioner i inntekt, en aksjekapital på 315 000 og fri egenkapital på 7 millioner. Selskapet er imidlertid eid av Fusa Kraftlag SA, som et datterselskap med 69,8 prosent og med en bokført verdi på litt over 5 millioner kroner.

NOTAR TIL REKNESKAPEN 2022					
Note 7 – Aksjer og partar i datterselskap – Mor og konsern					
	Eigardel	Anskaffingskost	Balanseført verdi	Andel resultat	Andel egenkapital
Anleggsmidler:					
Datterselskap:					
Hopselva Kraftverk AS	50,56%	153 000	153 000	7 610 786	705 850
Bratthus Kraftverk AS	69,80%	187 425	5 129 265	1 162 221	4 908 034
Gjøznelva Kraftverk AS	50,49%	153 000	153 000	3 995 100	3 195 884
Strøyma AS	100,00%	49 042 000	40 024 054	124 157	34 978 829
Lysna AS	100,00%	80 042 000	80 840 156	3 283 505	84 371 208
Sum		129 577 425	126 299 475		

Figur 8. Oversikt over eierandeler i datterselskaper, inklusive Bratthus Kraftverk AS, i Fusa Kraftlag SA ifølge årsregnskapet til Fusa Kraftlag SA 2022.

Av årsberetningen til Fusa Kraftlag SA framgår det at kraftlaget er eid av kommuner med en medlemskapital på 20 millioner kroner.⁷⁷ For selskapet har den langsiktige kapitalforvaltningen gitt store tap i 2022. Med et verdifall på 10,7 prosent fra 2021, ble tapet på 15 millioner kroner, til tross for at selskapet hadde 190 millioner i energisalg i 2022 mot 65 millioner i 2021.⁷⁸ Tilsvarende tall finner vi igjen i årsregnskapet til Bjørnafjorden kommune under «Finans».⁷⁹ Vi er ikke kjent med om tapet gjelder spekulasjonsinvesteringer knyttet til kraftproduksjon og strømsalg, men det framgår at kommunen nå har byttet finansrådgiver. Dette eksemplet tyder på at noen kommuner opptrer på samme måten som andre eiere av vannkraftselskaper.

KOMMUNER OG ØKONOMI – KOMMUNALT FORETAK

Hvordan er det da hvis kommunen eier vannkraftselskapet som et kommunalt foretak (KF)? Det innebærer at vannkraftverket er del av kommunen som rettssubjekt og inngår i kommunens

⁷⁷ <https://www.calameo.com/read/006652081b3bf2713034c>

⁷⁸ <https://w2.brreg.no/eHandelPortal/eComsys/visprodukt?produktURL=http://file.brreg.no/private/eHandelPortal/eComsys/aae04e-bf93c02019f316bb48535badfb/20230002612636-1.pdf>

⁷⁹ https://pub.framsikt.net/2022/bjornafjorden/mr-202212-%C3%A5smelding_2022/#/generic/summary/central-statusandintroduction

regnskap. Det er kun fire kommunalt eide vannkraftverk som fortsatt er eid på denne måten. Vi har valgt ut Ørteren kraftverk Hol KF i Hol kommune i Viken. Årsregnskapet til kraftverket finner vi i årsregnskapet til Hol kommune for 2022.⁸⁰ Her framgår at omsetningen i KF-et var på 116 millioner og det ordinære resultatet var på 100 millioner. Fratrukket skatt resulterte det i et årsresultat på 50 millioner kroner. Av dette ble 3 millioner overført til Hol kommune, mens 47 millioner ligger igjen i selskapet. I årsrapporten til Hol kommune for 2022 framgår de samme tallene i det konsoliderte årsregnskapet på en oversiktlig måte, og tallene og årsregnskapet er offentlig tilgjengelig.⁸¹ Strømutgiftene i Hol kommune var ifølge SSB som vist i figur 2 på 6,3 millioner kroner mot 5,7 millioner i 2021, og er tilnærmet samme beløp i både 2019 og 2015.

KONKLUSJON

Undersøkelsen her viser at kommuner har betydelige strømutgifter i 2022. I noen kommuner er utgiften mer enn fordoblet fra 2021 til 2022. I forhold til hva som ble brukt til strøm i 2015 i forhold til 2022, er strømutgiften i flere kommuner tredoblet. De høye strømprisene har dermed fått stor betydning for kommuneøkonomien. Men *hvordan* kommuner og innbyggerne påvirkes av de høye strømprisene avhenger av flere faktorer. En avgjørende faktor er forholdet en kommune har til vannkraftverkene. Kommuner som eier aksjer i vannkraftverkselskaper mottar utbytte fra kraftselskapet. En annen faktor er om kommunen har vannkraftverk og kan selge konsesjonskraft. Vår undersøkelse tyder på at kommuner som eier vannkraftverket som et KF kommer best ut totalt sett, med lave strømutgifter, i tillegg til at politikerne har god styring og kontroll med vannkraftverket og dessuten har innflytelse på størrelsen på utbyttet til kommunen.

De siste årenes erfaring tilsier at omfordeling av inntektene fra kraftproduksjonen – slik det ble gjort i revidert Nasjonalbudsjett for 2023 – vil fortsette dersom strømprisen ikke blir mer forutsigbar framover. Et nytt inntektsfordelingssystem for kommuner, som er varslet fra regjeringen i begynnelsen av 2024, er en god mulighet til å gjøre noe med dette. Dette er fullt mulig dersom kommuner som har vannkraftverk i kommunen blir økonomisk ivaretatt på en god måte.

Alternative løsninger for lavere og forutsigbare strømpriser er foreslått av flere politiske partier på Stortinget. Det gjelder både to-pris-system og makstak på strøm. Flere ordførere har også tatt til orde for løsninger som kan redusere strømprisen, og krever at prisen må ned mot hva det koster å produsere den.⁸² Med sine løsninger tyder alt på at regjeringen fastholder at markedet på en eller annen måte vil løse strømpriskrisen, og holder fast på at EØS-avtalen står i veien for andre løsninger. Det er imidlertid liten tvil om at en ordning som gjør strømprisen mer forutsigbar og lav ville være mer gunstig for kommuneøkonomien.

⁸⁰ <https://prod01.elementscloud.no/publikum/944889116/DmbMeeting/222>

⁸¹ <https://prod01.elementscloud.no/publikum/944889116/DmbMeeting/222>

⁸² F.eks. ordfører i Vaksdal, Hege Eide Vik (Sp) til Bergens Tidende 17. mars 2022. <https://www.bt.no/politikk/i/2Boxq4/sp-ordfoerer-kraver-drastisk-kutt-i-stroemprisene>

Kartleggingen av eierskapet til vannkraftverkene har vist at selskapene som eier dem er langt unna politisk innflytelse og kontroll. En fersk illustrasjon på dette er oppslaget på Dagsrevyen i NRK 23. august 2023. Varaordføreren i Evje og Hornnes kritiserte at det nyetablerte kraftselskapet Å Energi AS, som er en sammenslåing av Agder Energi AS og Glitre Energi AS, har valgt å produsere mindre strøm enn de har kapasitet til for å unngå å få grunnrenteskatt. Konsernsjefen i Å Energi AS begrunnet beslutningen med «forretningmessige og finansielle hensyn». Statsrådets eneste kommentar til dette var at han oppfordret selskapet til å ta sitt samfunnsansvar.

Denne saken illustrerer at det er liten direkte politisk innflytelse og kontroll med vannkraftselskapene. Dette inkluderer hvordan selskapene organiseres juridisk. Selv om alle selskaper vil måtte forholde seg til kraftloven og andre reguleringer i bransjen, er det et problem at det står eksplisitt i statens eierrapport fra 2021 at «Statens mål som eier er høyest mulig avkastning over tid».⁸³ Spørsmålet som bør stilles er om vi som samfunn er tjent med at politikerne har gitt fra seg politisk kontroll over denne viktige infrastrukturen. Et annet relevant spørsmål er om det er handlingsrom i EØS-avtalen til å kunne stille krav til hvordan vannkraftverkene kan organiseres.

⁸³ Nærings- og fiskeridepartementet (2021: *Statens eierrapport – Statens direkte eierskap i selskaper*, s. 85.

KILDER

- Alternativ Energikommisjon (2022). *Rapport fra alternativ energi-kommisjon*. Hentet fra: <https://a-ek.no/rapport/>
- Brønnøysundregistrene (2022). *Årsregnskaper for 2022. Nøkkel-opplysninger fra Enhetsregisteret. Kunngjøring*.
- Brønnøysundregistrene. *Virksomhets-opplysninger. Næringskode 35.111*. Hentet fra: <https://data.brreg.no/enhetsregisteret/oppslag/enheter?-naeringskode=35.111&sort=navn.norwegian,asc>
- Fagforbundet (2019). *Kommuner og offentlig økonomi. Utfordrende kommuneøkonomi og større forskjeller mellom kommuner*, notat 1/2019. Avdeling for politikk og samfunn.
- Kommunal- og distriktsdepartementet (2023). *Kommuneproposisjonen 2024. Prop. 112S (2022–2023)*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/75909dfd-f0e04313bd015cd6538a6c6e/no/pdfs/prp202220230112000dddpdfs.pdf>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. *Om inntektssystemet*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/kommune-okonomi/inntektssystemet-for-kommuner-og-fylkeskommuner/id2353961/>
- KS (2022). *Kommunene leverte gode resultater også i 2022*. Hentet fra: <https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/kno/kommunene-leverte-gode-resultater-ogsa-i-2022/>
- KS (2022). *Økte strømknuder i kommunesektoren*. Hentet fra: <https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/kno/okte-stromknuder-i-kommunesektoren/>
- KS (2022). *Store spørsmål i møtet med olje- og energiministeren*. Hentet fra: <https://www.ks.no/om-ks/hva-gjor-vi/faste-moter-med-regjeringen/konsultasjonsmoter-2022/store-sporsmal-i-motet-med-olje-og-energiministeren/>
- KS (2022). *Budsjettundersøkelse 2023. Kommunene*. Hentet fra: <https://www.ks.no/contentassets/fa88837c5e-96407fad5f51110b76da6c/Notat-Budsjettundersokelse-2023-kommunene-pdf-.pdf>
- KS (2023). *Kommunal deflator for 2023 og 2024*. Hentet fra: <https://www.ks.no/fagomrader/okonomi/sjefokonomens-side/kommunal-deflator-for-2023-og-2024/>
- Landssamanslutninga av Vasskraftkommunar (2023). Hentet fra: <https://lvk.no/artikler/regjeringen-foreslar-lavere-trekk-i-rammetilskuddet-til-kraftkommunene-som-folge-av-lavere-kraftpris>
- Newberry, S. (2002). *New Zealand's Public Sector Financial Management System: Financial Resource Erosion in Government Departments*. University of Canterbury.
- Norges vassdrags- og energidirektorat (2022). *Konsesjonskraft og konsesjonsavgifter*. Hentet fra: <https://www.nve.no/konsesjon/konsesjons-behandling-av-vannkraft/konsesjonskraft-og-konsesjonsavgifter/>
- Norges vassdrags- og energidirektorat. *Database over vannkraft*. Hentet fra: <https://www.nve.no/energi/energisystem/vannkraft/vannkraftdatabase/>
- Norges vassdrags- og energidirektorat (2023). *Eierskap i norsk vann- og vindkraft*. Hentet fra: <https://www.nve.no/energi/analyser-og-statistikk/eierskap-i-norsk-vann-og-vindkraft/>
- NOU 2023: 9. *Generalistkommunesystemet*. Kommunal og distriktsdepartementet.
- Nærings- og fiskeridepartementet (2021). *Statens eierrapport – Statens direkte eierskap i selskaper*.
- Olje- og energidepartementet (2008). *Hjemfall og offentlig eierskap*. Presentasjon av olje- og energiminister Åslaug Haga. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/oed/pdf_filer/hjemfall/pk_hjemfall_haga_140308.pdf
- Olje- og energidepartementet (2019). *Eierskap i kraftsektoren*. Energifakta Norge. <https://energifaktanorge.no/om-energisektoren/eierskap-i-kraftsektoren/>
- Regjeringen (2023). *Prop. 112S Kommuneproposisjonen 2024*. Kommunal- og distriktsdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/75909dfd-f0e04313bd015cd6538a6c6e/no/pdfs/prp202220230112000dddpdfs.pdf>
- Regjeringen (2019). *EØS-avtalen som rammeverk for energisamarbeidet*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/eueos_og_energi/eos-avtalen-som-rammene-verk-for-energisamarbeidet/id2511807/
- Regjeringens strømtiltak (2023). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/energi/regjeringens-stromtiltak/id2900232/>
- Selvkostforskriften (2019) LOV-2018-06-22-83-§15-1. Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-12-11-1731>
- Statistisk sentralbyrå (2023). *Statistikkbanken kildetabell 12824*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/energi-og-industri/energi/statistikk/elektrisitet>
- Statistisk sentralbyrå (2023). *Tidsserie 2015–2022 for kostnadsart 180 strøm for hver enkelt kommune*.
- Statnett (2022). *Derfor har vi prissoner*. Hentet fra: <https://www.statnett.no/om-statnett/bli-bedre-kjent-med-statnett/om-strompriser/fakta-om-prisomrader/>
- Store norske leksikon (2022). *Konsesjonskraft*. Hentet fra: <https://snl.no/konsesjonskraft>
- Årsregnskaper 2022 for utvalgte kommuner.